

בעזרת השם יתברך

גליון # 40 - חודש טבת תשל"א

אגרון עולמי לגלות את האמת על חיוב ישוב ארץ ישראל
שהיא מצות עשה מן התורה ושקולה כנגד כל מצות התורה

בירורי הלכות מכל ספרי שאלות ותשובות

הגליונות האלו מיוסדים לשבור את כח של אלו שמוציאים דיבתם רעה על ארצינו הקדושה כמו שכתוב בספר חפץ חיים בהקדמה, וז"ל: ועוד הלא ידוע הוא שנגזר עלינו גלות מפבר מעת מעשה המרגלים, כמו שכתוב בתהלים (פרק קי"ו, כ"ו-כ"ז), "וישא ידו להם להפיל אותם וגו' בגוים ולזרותם בארצות", וכמו שפרש רשארץ ישראל שם והרמב"ן בפקשת שלח, (במדבר י"ד א') וחטא המרגלים הלא היה עון לשון הרע, וכמו דאיתא בערכין (דף ט"ו.) אם כן אנו מכרחין לתקן זה החטא קדם הגאולה. וכדאיתא בתנא דבי אליהו שהלשון הרע עולה עד כנגד כסא הכבוד, ובפרט כשהוא מדבר נגד ארץ ישראל.

על ידי שנלמוד על מצות ישוב ארץ ישראל נזכה שכל בני ישראל יעלו לארצינו הקדושה כמ"ש בעובדיה (פרק א פסוק יז) ובהר ציון תהיה פליטה והיה קדש וירשו בית יעקב את מורשיהם. (ובספר ישעיה פרק ס פסוק כא) ועמד כלם צדיקים לעולם וירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר. הקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום אני ה' בעתה אחישנה. ונזכה בקרוב ממש לביאת משיח צדקינו בב"א.

עוד לקטנו מדברי חז"ל בש"ס בבלי ירושלמי ומדרשים, זוהר הקדוש תיקונים וספרי הראשונים, ומספרי מוסר וספרי ח"ן מגדולי האחרונים וספרי תלמידי הבעל שם טוב זצלה"ה

עיה"ק צפת תובב"א

מצות ישיבת ארץ ישראל

על פי שאלות ותשובות באלף שנים האחרונות

מעלת הארץ וירושלים - סמיכה ותורת ארץ ישראל

שו"ת הריב"ש סימן רעא

... וזאת תשובתי. בהרחיב ה' את גבול פזורי הגולה, ונתן להם במלכות צרפת פלטה, ושארית גמלם: כרחמיו וכרוב חסדיו. ולהחיות עם רב, שלח לפניהם, איש האלהים. חטר מגזע חכמה ותורה, ונצר משרשי ענוה וקדושה. אבן בחן, פנת יקרת, הוא האבן הראשה: מהר"ר מתתי' נ"ע, בן האדם הגדול, פאר החכמים, עטרת זקנים, מופלא שבסנהדרין: החרש והמסגר; הוא מהר"ר יוסף ב"ר יוחנן נ"ע. ומהר"ר מתתיה הנזכר, הכין לבבו ללמוד וללמד בארץ ההיא, חק ומשפט. וקבע שם ישיבות, והרביץ תורה ברבים. והרבה גבולו בתלמידים. והבאים לפניו גדיים, נעשו תיישים: מנגחים ימה וצפונה;

דמייתין דובי בקרנייהו. ויצאו מלפניו הרבה רבנים תופשי ישיבה. כי סמך ידו, והאציל מהודו עליהם. וחברים מקשיבים, לנים בעמקה של הלכה, אין מספר. ובזכות הרחמן, ובזכותו ובזכות אבותיו שסייעוהו, מצא חן בעיני המלך. ובאהבתו אותו, היו כל היהודים היושבים בארץ, משמרת אתו. היה להם חומה, צנה וסוחרה. וכל קהלות המלכות ההוא, בראותם טוב פעולותיו, ויושר מעשיו, תורה וגדולה במקום אחד. וכי בגללו היה להם שלום ושקט בארץ ההיא, קבלוהו עליהם: לשר ושופט, רב ודיין, לבל ימרו את דברו. וכל היוצא מפיו, יעשו במשפט בין איש ובין אחיו, ולהורות את בני ישראל. וכל מעשיהם יהיו נחתקין על פיו. וגם המלך, שמו אדון עליהם, ומושל בכל משפטיהם. וכל ימי חייו, נהג רבנותו, ממשלתו, ונשיאותו ברמים, במלכות ההוא. ולא היה נודד כנף, ופוצה פה, ומצפצף. אחר כן, גדל העונש, ובעון הדור: נתבקש בישיבה של מעלה, מהר"ר מתתיה הנזכר, תנצב"ה =תהא נפשו צרורה בצרור החיים=. וקהלות המלכות ההוא, כי ראו נעדר מהם מנהיגם וקברניתם; לעזרה בצרות, היה מבטם; מנו תחתיו בנו: מהר"ר יוחנן נר"ו. יען ראוהו ממלא מקום אבותיו: בתורה, וביראת חטא. וגם, כי אביו בעוד בחיים, חייתו, סמך אותו ברב: יורה יורה ידין ידין. ונתן לו רשות לתפוש ישיבה. וכן עשה. נפרד מאביו, וילך אל עיר אחרת, וקבע שם ישיבה כמה שנים, בחיי אביו. ומעת נעדר מהר"ר מתתיה נ"ע ועד עתה, שהם כחמש שנים, הלך מהר"ר יוחנן בדרכי אביו נ"ע. יושב בישיבה, ומורה הוראה, ודן את הדין: בכל המלכות ההוא, מטעם המלך והקהלות שקבלוהו עליהם. ולא היה אדם שערער בדבר. וגם הרביץ שם תורה, והרבה תלמידים, ויצאו מלפניו מתלמידיו: שלשה רבנים ומורי הוראה בישראל, אשר סמכם הוא ברבנים. כמנהג צרפת ואשכנז, שהרבנים סומכים את תלמידיהם ברבנים, כשרואים בהם שהגיעו להוראה, ונותנין להם רשות לקבוע ישיבה בכ"מ =בכל מקום=, ולדין, ולהורות. ועתה, עלה אריה מסבכו, אריה דבי עילאי, ארי שבחבורה, משיב מלחמתה של תורה שעררה: הוא מהר"ר ישעיה נר"ו. ובסבת מחלוקת שהיה בינו ובין מהר"ר יוחנן נר"ו, נסע ממקומו, שרות שבוייא, וילך אל אשכנז,

אל הנשר הגדול, גדול הכנפים, מלא התורה, אשר לו החכמה; הוא מהר"ם הלוי נר"ו. ויפק חרון מאתו, וגזרת נדוי, שתהיה ממשלתו על כל מלכות צרפת. ושום רב אשר יקום לתפוש ישיבה בצרפת, בלי רשות הר"ר ישעיה: יהיו כל הגיטין והחליצות שיעשו לפניו, פסולים; וכליו כלי עובד ככבים. ותגעש ותרעש הארץ ההיא, לגזרה היוצאת. ותהי לחרדת אלהים; רעדה אחזתם שם, חיל כיולדה. איך יצא דבר כזה מלפני מהר"ם הלוי, ליטול שררה ולגזור בארץ לא לו? ואף כי הוא מופלג בחכמה, מופלג בזקנה, אין לו לגזור במלכות צרפת, בלתי רשות קהלות המלכות ההיא, או רשות החכמים והרבנים שבמלכות ההוא? ואף אם ראה: כי יש אתו און ויכולת, אילות וממשלת, לגזור על כל תפוצת הגולה, איך נתן הממשלה להר"ר ישעיה, על מלכות צרפת? אשר גם הוא, מחוץ למלכות ההוא, מושבו. ותלמידים שהגיעו להוראה, יהיו צריכין לכתת רגליהם, ללכת ארץ מרחקים, למלכות אחרת, ליטול רשות ממנו. וכ"ש, כי יש במלכות צרפת, חכמים ורבנים, וביחוד מהר"ר יוחנן. אשר ירש מאביו, מהר"ר מתתיה נ"ע, השררה ההוא, במלכות ההוא, בהורמנא דמלכא, וברצון הקהלות ההם. וגם, שהוא ראוי לה מצד תורתו, ומצד מעשיו. ומאן דלביש מדא, ילבש מדא. על דא, ודאי בכו במרה! יצעקו חוצה, ולקצות הארץ ישמיעו קולם! וישאלו לנתיבות עולם, וליודעי דת ודין; על כל נעלם, תורה יבקשו מפיהם. אם חובה על הקהלות, מלכות צרפת, כלליה ופרטיה, לחוש לגזרת מורינן מהר"ם הלוי, ולנהוג על פיה? או, אם אין להם לחוש לה כלל, מחמת שאין כח למהר"ם הלוי לגזור עליהם. וגם הגזרה ההיא, חוץ מכבודו, שלא כדין: להסיר על לא דבר ומבלי אשם, מהר"ר יוחנן ממשלתו, אשר נהג בה, בהורמנא דמלכא, וברשות הקהלות ורצונם. וגם שיש בה קצת בטול תורה, שהתלמידים שהגיעו להוראה, והיו קובעים ישיבה כל אחד במקומו, ותרבנה הישיבות ותמלא הארץ דעה, והשכל. וכל בניה למודי ה'. ואם יצטרכו ללכת לכנפות הארץ, ליטול רשות ממהר"ר ישעיה, הם כלים ונמנעים מאיליהם. ובתוך החכמים הנשאלים על זה, נקרא נקראתי גם אני, החתום למטה. ואם אינני מכת החכמים, ויראתי להכניס ראשי בין

ההרים הגדולים, בין שתי מחלוקות גדולות, פן ירוצו את גלגלתי. אבל, להפצר החבר הותיק, ה"ר יהודה ב"ר אליעזר, הבא ממרחק על זה, לא יכולתי להשיבו ריקם. אף, כי ראיתי יש בשתיקה קצת חלול השם, בהרבות קטיגוריא בין תלמידי חכמים. ובערה במ אש המחלוקת, ואין מכבה. ולזה, קטן כמוני, הבא לכבות, שומעין לו, ואין מזיחין אותו. ומעתה, אומר מה שנראה בעיני; ולא אשא פנים, כי אם לאמת, שהוא אהובנו יותר מן הכל.

תחלת כל דבר, צריך לבאר: מה זו סמיכה שנהגו בצרפת ובאשכנז, שהרבנים נסמכים, והם סומכים אחרים. שהרי הסמיכה שהיתה בימי רז"ל, היתה כדי לדון דיני נפשות ודיני קנסות: שצריכין מומחין, ר"ל סמוכין, שהיו נסמכין מסמוכים אחרים. וגם הם, מסמיכים אחרים: איש מאיש, עד משה רבינו ע"ה. והסמוכין היו ראויין להיות בסנהדרין. ועתה, כבר בטלה סמיכה ופסקה. שאין סמוך איש מאיש עד אדון הנביאים, עליו השלום. וגם, שאין סמיכה בחו"ל, אלא צריך שיהיו הסמוכין והנסמכים כלם בארץ, כדאיתא בפ"ק דסנהדרין (י"ד). ואין לומר: שהסמיכה, זו הוא נטילת רשות לדון בכפיה; ואי טעי, ליפטר. כדאמרין התם / מסכת סנהדרין / (ה'): האי מאן דבעי למידן דינא, ואי טעי, ליפטר: לינקוט רשותא מריש גלותא. וזה נוהג אפילו בחוצה לארץ: שהרי ריש גלותא בבבל היה. ואע"פ שאין סמיכה בחוצה לארץ, לא היה זה סמיכה. ומאן דנקיט רשותא מריש גלותא, אינו דן דיני קנסות. ואם היה סמוך, היה דן דיני קנסות. אפילו בחוצה לארץ. כדאמרין בפ"ק דסנהדרין (י"ד): מאי: אין סמיכה? אילימא: דלא דיינינן דיני קנסות בחוצה לארץ? והתנן: סנהדרין נוהגת, בין בארץ בין בחוצה לארץ. אלא, דלא סמכינן בחוצה לארץ. אבל ענין אחר היה: שלפי שראשי גליות שבבבל, הן עומדין במקום מלך; ויש להם רשות לרדות את ישראל בכל מקום, ולדין עליהם: בין רצו, בין לא רצו. כמו שאמרו שם / מסכת סנהדרין / (ה'): לא יסור שבט מיהוד': אלו ראשי גליות שבבבל, שרודין את העם בשבט. ומי שאין לו רשות מריש גלותא, ודן את הדין, וטעה: משלם מביתו, אא"כ קבלוהו

עליהם בעלי הדין. ר"ל שהוא לא כפה אותם לדון לפניו, אלא שהם באו לפניו מעצמם לדון להם. ואז הוא פטור אם טעה. ואם נטל רשות מריש גלותא, יכול לכופ בעלי דין לדון לפניו. ואף אם יטעה בדינו, יהיה פטור. שכיון שנטל רשות, הרי הוא כאלו קבלו עליהם בעלי הדין. שהרי יש לו רשות לדון בכפיה בכל העולם, כיון שנטל רשות מריש גלותא. וכן, אם נטל רשות מן הנשיא שבארץ ישראל, יש לו רשות לדון בכפיה בארץ ישראל, או בעיירות הסמוכות לארץ; ואם טעה פטור. אבל לא בשאר חוצה לארץ, דבזה יפה כח ראש גולה שבבבל, מכח הנשיא שבארץ ישראל. משום דהכא שבט, והכא מחוקק, כדאיתא התם. וא"כ, נאמר: שהסמיכה זו, אשר נהגו בצרפת ואשכנז, יהיה נטילת רשות לדון בכפיה. ואם טעה, שיהיה פטור. גם זה אי אפשר! שאם כן, היה צריך שיטלו רשות: אם מראש גולה, שיש לו כח לרדות בשבט בכל מקום. שהיה להם כח ממלכי פרס, והוא כמו מלך על גלות ישראל. אם מן הנשיא שבארץ ישראל, שהוא מופלא שבסנהדרין. וכל זה, בטל עתה בעונותינו: ואין לנו: לא שבט, ולא מחוקק. ואין נטילת רשות מועלת לדון בכפיה, ולהיות נפטר אם טעה: אלא צריך שיקבלו בעלי דינין את הדיין, ושידין להם מרצונם. או שיקבלוהו עליהם הקהל, ויתנו לו רשות לדון בכפיה. דאז, הוי כמו אם קבלו עליהם הבעלי דינין. אבל שיקום רב אחד, ומובהק, ויתן לו רשות לדון בכפיה, ושיהי' פטור אם טעה, זה לא שמענו מעולם. והוא עצמו: אם דן בכפיה וטעה, חייב לשלם. דלא עדיף, ממר זוטרא בריה דרב נחמן דאמר /כנראה צריך למחוק מלת: דאמר/ דדן דינא וטעה. ואתא לקמיה דרב יוסף. ואמר ליה: אי קבלוך עליהם, לא תשלם. ואי לא, זיל שלם. וכן נמי, רבה בר בר חנה אמרין התם: דדן דינא וטעה. ואתא לקמיה דרבי חייא. ואמר ליה: אי קבלוך עליהו, לא תשלם. ואי לא, זיל שלם. ואע"ג דרבב"ח =דרבה בר בר חנה=, מומחה לרבים הוה; דהא אמרין התם: דגמיר טובא. ונקיט רשותא מרבי, שהיה נשיא. אלא, שלא היה רשות הנשיא מועיל לו /כנראה צ"ל: אלא/ בארץ או לעיירות העומדות על הגבולין, כדאיתא התם, והוא דן בבבל. וכי תימא: אין צריך ליטול רשות מריש גלותא עצמו, אלא כיון שנטל א'

רשות מריש גלותא, יכול הנוטל רשות ליתן רשות לאחר. וכן, אחר לאחר, לעולם. כדאמרינן התם: דרבה בר בר חנה, כי הוה מנצי בהדי דבי ריש גלותא, אמר: אנא, מינייכו לא נקיטנא רשותא. אנא נקיטנא רשותא מאבא מרי, ואבא מרי מרב, ורב מרבי חייא, ורבי חייא מרבי. דאלמא: שהנוטל רשות, יכול ליתן רשות לאחר, וכן אחר לאחר. וכן הוכיחו מכאן קצת מן החכמים ז"ל. הא ליתא! דודאי בגמרא משמע, דרשותא דקאמר רבה בר בר חנה, נטלו מרבי עצמו. דאמרינן התם: מה רשותא? כי הוה נחית רבה בר בר חנה לבבל, אמר ליה רבי חייא לרבי: בן אחי יורד לבבל. יורה יורה, ידין ידין, יתיר בכורות יתיר. דאלמא: מרבי גופיה נקיט רשותא, אלא שהיה ע"י רבי חייא. וא"כ, משמע דמאי דאמר רב"ח: אנא נקיטנא רשותא מאבא מרי, ר"ל: שאמרתי לאבא מרי, שיאמר לרב, שיאמר לרבי חייא, ורבי חייא שיאמר לרבי. אבל לעולם, צריך שיטול רשות מריש גלותא, או מן הנשיא עצמו. אלא שאין צריך שיהיה הנוטל רשות בפניו. או שמתחלה, יתן הנשיא רשות בפירוש: שיוכל לתת רשות, וכ"כ הרא"ה ז"ל. ועוד, שאף אם נודה לסברא ההיא: דבסתם, כל מי שנטל רשות, יכול ליתן רשות; עדיין אי אפשר לתלות בזה, ענין הסמיכה הזו. כי מי יודע: שכל הנותן רשות, נטל רשות מאחר, ואותו אחר מאחר; עד ראש הגולה או הנשיא, ולא פסק מהם בנתיים? ועוד, שכיון שעתה, בטלו ראש גולה ונשיא: וכ"כ בספר חושן משפט (סי' ג' סעיף י"ב): שעתה, אין לנו ראש גולה ולא נשיא, ואין בהם מי שיתן רשות. וא"כ, איך יתן רשות, הבא מכחם? ולא עדיפי, מגברא דאתו מחמתיה. ולא דמי לסמיכה, שכל הנסמך סומך, אע"פ שהראשון איננו. לפי שכיון שנסמך, הרי הוא סומך כמו מי שסמכו, ויכול לסמוך אחרים. אבל הנוטל רשות מריש גלותא או מן הנשיא, אינו כמו ריש גלותא או כמו נשיא, אלא, שנותן רשות מכח ריש גלותא או מכח הנשיא, ושליחותיהו קא עביד. וכל שבטל כח ריש גלותא וכח הנשיא, נתבטל הרשות. כדאמרינן בפרק כל הגט (כ"ט:): כלהו, מכח מאן קאתו? מכח בעל. איתיה לבעל, איתנהו כלהו. ליתיה לבעל, ליתנהו לכלהו. וכן אין לומר: שהסמיכה, זו היא לפי שהתלמיד שלא הגיע להוראה,

אסור לו להורות. כמו שדרשו ז"ל (ע"ג י"ט): כי רבים חללים הפילה, זה תלמיד חכם שלא הגיע להוראה, ומורה. ולזה, מי שהוא מוחזק ומומחה לרבים, ורואה שכבר הגיע להוראה, נותן לו רשות להורות. הא נמי ליתא! דאי לא גמיר, אין נתינת רשות מועלת: ואי גמיר, והגיע להוראה, אינו צריך נטילת רשות. כדאמרינן התם /מסכת סנהדרין/ גבי רבב"ח, דקאמר עליה ר': יורה יורה. ומקשינן בגמ': אי גמיר, רשותא למה ליה למשקל? אבל, מה שנראה לומר בסמיכה זו הוא: שהתלמיד, אפי' הגיע להוראה, אסור לו להורות הלכה בשום מקום בעולם, אא"כ נטל רשות מרבו. ובכה"ג נמי, מוקי התם רשותא דרבב"ח. דכי מקשי' בגמרא: אי גמיר, רשותא למשקל למה ליה? מתרצינן: משום מעשה שהיה. דתניא: פעם אחת הלך רבי למקום אחד, וראה שני בני אדם שהיו מגבלין עסותיהן בטומאה וכו'. אמר רבי אמאי: באותה שעה, גזרו תלמיד אל יורה הלכה, אא"כ נטל רשות מרבו. ואפילו חוץ לשלש פרסאות, אסור. דהא רבב"ח, כי נחית לבבל הוא, דקא נקיט רשותא מר*בי. דאלמא: אע"פ שהיה רחוק ממנו כמה פרסאות, היה אסור להורות שם, אם לא ברשותו, משום דרבו מובהק הוה. והיינו משום ההיא גזרה. והא דתניא התם: תלמיד, אל יורה הלכה במקום רבו, אלא אם כן רחוק ממנו שלש פרסאות. דמשמע: דרחוק שלש פרסאות מותר. ההיא, קודם גזרה נשנית. אבל לאחר גזרה, אסור אפילו רחוק שלש פרסאות. והתוספות אמרו: דההיא, אפילו אחר גזרה, ובתלמיד חבר, שלא גזרו בו דבר; ונשאר על דינו: דתוך שלש פרסאות אסור וחייב מיתה, וחוף לשלש פרסאות מותר. אבל בתלמיד מובהק, אפילו חוף לשלש פרסאות אסור, אלא שאין מחוייב מיתה. וההיא דאמרי' בפ' הדר (ס"ג): אמר רבא: לפניו, אסור וחייב מיתה; שלא בפניו, אסור ואין חייב מיתה. פרשו התוספות: דתוך שלש פרסאות קרי לפניו, דשעור שלש פרסאות, מבני אהרן ילפינן. דמסתמא, לא היו בפני משה, אלא שהיו תוך שלש פרסאות כנגד מחנה ישראל. וחוף לשלש פרסאות, אסור ואין חייב מיתה, ואסורא משום הך גזרה. ויש מפרשים בדרך אחרת: דבפניו ממש, חייב מיתה. ושלא בפניו, תוך שלש פרסאות אסור מדינא, ואין חייב

מיתה. חוץ לשלש פרסאות, מותר מדינא אלא שאסור משום גזרה. ונפקא מינה, אי אסור מדינא אי משום גזרה: דאם נתן לו אחד מרבותיו רשות, יכול להורות, אע"פ שיש לו רב אחד שלא נתן לו רשות, כיון שאין אותו הרב קרוב לו, תוך שלש פרסאות. דהא משום ההיא גזרה, ליכא, כיון שכבר נטל רשות מאחד. אבל תוך שלש פרסאות, אסור לו להורות משום כבודו; בלתי רשות ממנו, אע"פ שכבר קבל מן הרב האחר. וזה דעת הראב"ד והרשב"א ז"ל. והרמב"ם ז"ל, נראה ממש"כ (בפ"ה מהל' ת"ת) שדעתו ג"כ: דבפניו ממש איכא חיוב מיתה. ושלא בפניו: תוך שלש פרסאות אסור, להורות כלל וליכא חיוב מיתה. וחוץ לשלש פרסאות, מותר להורות באקראי בעלמא, למי ששואל לו. והיינו ההיא ברייתא: דתלמיד אל יורה במקום רבו, אא"כ רחוק ממנו שלש פרסאות. אבל לקבוע עצמו להוראה, ולישב ולהורות לכל שואל, אפילו הוא בסוף העולם, אסור עד שימות רבו, אא"כ נטל רשות מרבו. ובכי האי גונא, הוא דגזרו. משום דאיכא למיחש: שמא יטעו המון העם בדבריו. ואותו תלמיד, שבא ודרש: מי בצים אין מכשירין; שם קבע לו מקום להורות ולדרוש. אבל, ההיא דתנחום בריה דרבי אמי, באקראי בעלמא הואי, כדאמרינן: איקלע להתם למיזבן שומשמי. ומשום הכי, אקשו ליה בגמרא, מבריתא: דלא אסרה, אלא תוך שלש פרסאות. וההיא דבפרק הדר: דרב המנונא, דלא אורי בכפרי בשני דרב הונא. הכי הוה: דרב המנונא לא קבע עצמו להוראה בכפרי, בשני דרב הונא, שהיה רבו מובהק. ואע"פ שלא היה מקומו של רב הונא, שהרי סוריא /צ"ל: סורא/ היתה מקומו, אבל בשני דרב חסדא, שהיה לו תלמיד חבר, קבע. ומ"מ, לדברי הכל: אסור לתלמיד, ואף אם הגיע להוראה, לקבוע לו ישיבה, ולדרוש, ולהורות לכל שואל, בחיי רבו, אפילו שלא במקום רבו, ואפילו רחוק כמה מילין, כל שהוא רבו מובהק, אא"כ נטל רשות ממנו. ולפי זה, י"ל שהסמיכה שנהגו בה בצרפת ובאשכנז, היא בדרך זו. שהתלמיד כשהגיע להוראה, ומדינא מותר להורות, חוץ לשלש פרסאות. ואף חייב להורות, כמו שדרשו ז"ל בפ"ק דע"ז (י"ט:): ועצומים כל הרוגיה, זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה.

אלא דמשום גזרה אסור לו, אא"כ נטל רשות מרבו או /לכאורה צ"ל: אז; במקום או/ רבו נותן לו רשות: לקבוע ישיבה בכל מקום, ולדרוש, ולהורות לכל הבא לשאול. וזה בשקוראין לו: רב; כלומר: הרי זה מעתה, כאלו אינו תלמיד, אבל ראוי ללמד לאחרים בכל מקום, ולהקרא רב. ואם לא בדרך זה, איני רואה לסמיכה ההיא, סמך כלל. ומ"מ, נראה: דכל, שלא בחיי רבו, אינו צריך נטילת רשות משום רב. ואע"פ, שהגזרה היתה: כדי להשמר מן הטעות, ושיבדק התלמיד שיהיה מדקדק בדבריו, ושומר פיו ולשונו; וא"כ, מה לי בחיי רבו, מה לי לאחר מיתת רבו? יש לומר: דמעשה כי הוה, הכי הוה: ר"ל, בחיי רבו. דמסתמא, אותו תלמיד, תלמידו של רבי הוה, ומשום הכי לא גזרו אלא כמעשה שהיה. כדאמרי' בפרק במה אשה (ס') גבי סנדל המסומר: מעשה כי הוה, בשבת הוה. ועוד, שכיון שהתלמיד שהגיע להוראה, ומשום הכי אסור למנוע עצמו מהוראה, אלא, שמחמת מעשה שהיה, ראו לגזור, שתפו בזה כבוד רבו. כדי שתהיה המניעה מהוראה, לכבוד רבו שהוא כבוד התורה. וגם, שרבו מובהק, שרוב חכמתו ממנו, ורגיל בו, ידע ויכיר בו, אם ראוי ליתן לו רשות. ואם הוא שומר פיו ולשונו, שלא יכשלו בני אדם בדבריו. אבל לאחר מיתת רבו, לא ראו למונעו מהוראה, שיש בזה צד אסור. כיון שאין לשתף במניעה ההיא, שתהיה לכבוד רבו. וגם, שאם היה צריך נטילת רשות מרב אחר, שאינו רבו מובהק, הנה היה צריך להיות התלמיד, משמש הרב ההוא, זמן רב, טרם ידע ויכיר בו, אם הוא ראוי לתת לו רשות. והיה נמנע זמן רב מהוראה, ויש במניעה צד אסור. ובהא ניחא לי, מאי דלא אורי רב המנונא בשני דרב הונא. ולמה לא היה נוטל רשות מרב הונא, כיון שהגיע להוראה, כדי שלא יעבור על ועצומים כל הרוגיה. ואין ספק דרב הונא לא היה מונע זה, ודאי; דרב המנונא הגיע להוראה. דאי לא הגיע להוראה, מאי האי דאמרינן: דלא אורי בשני דרב הונא? דמשמע: משום כבודו, הא לאו טעמא, אלא משום שלא הגיע להוראה, והיה עובר על: כי רבים חללים הפילה. אבל השתא, לא קשיא דכיון דאיכא כבוד רבו, לא רצה רב המנונא ליטול רשות

מרב הונא, כל ימיו, משום כבודו. ואחרי שבארתי לפי דעתי מה ענין הסמיכה ההיא שנוהגין בה בצרפת ובאשכנז.

אומר: כי ענין הגזרה אשר גזר מהר"ם הלוי נר"ו על קהלות צרפת וחכמיהם: אם היא כוללת על כל החכמים ותלמידים, שאינם תלמידיו, ולא תלמידי הרב רבי ישעיה, אין לחוש לה כלל! לפי שאף אם גלוי ומפורסם, כי מהר"ם הלוי, מופלג בחכמה ומופלג בזקנה. מכ"מ איננו נשיא: שהוא הגדול שבסנהדרי גדולה, העומד על בני עמנו תחת מרע"ה = משה רבינו עליו השלום =, וגוזר גזרות על ישראל, לאסור דברים המותרין. וגם הנשיא לא היה גוזר מדעתו, אלא בהסכמת הסנהדרין, כלם או רובם. כמו שאמר כאן /מסכת סנהדרין שם/: באותה שעה, גזרו תלמיד אל יורה וכו'. ולא אמר: באותה שעה, גזר. וכן: בשמונה עשר דבר שגזרו בו ביום. וכן: בית דינו של שם גזרו; ב"ד של חשמונאי גזרו. וכן כשאמרו: שמן, דניאל גזר עליו. ר"ל הוא ובית דינו. דהא, כי אמרינן: ר"ג ובית דינו נמנו על השמן, והתירוהו; מקשינן התם בפרק אין מעמידין (ל"ו): דניאל גזר, ורבי יהודה הנשיא מבטל? והא, אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד, אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין? וכן אותן תקנות, שתיקן ריב"ז = רבי יוחנן בן זכאי =; עם הסנהדרין תקנם, אלא שנקראו על שמו, לפי שהיה נשיא עליהם. כדאמרינן התם במסכת ר"ה (ל"א): גבי כרם רבעי: כבר נמנו עליך חבריך, והתירוהו. מאן חבריך? ריב"ז. וכן גבי גר שנתגייר: כבר נמנה עלי' ריב"ז ובטלה, מפני התקנה. וכן במסכת גיטין (נ"ה:), גבי תקנת סקריקון: רבי הושיב ב"ד, ונמנו: שאם שהתה בפני סקריקון וכו'. ובגמרא /מסכת גיטין/ (נ"ט): אמר רב: אנא הואי במנינא דרבי, ומנאי דידי מתחלי ברישא. וכל התקנות והגזרות כך היו: ע"י מנין החכמים, שהיו גוזרין ואוסרין על כל ישראל, דברים המותרים. אם כדי לעשות סייג לתורה, כמו שנצטוינו: ושמרתם את משמרת, עשו משמרת למשמרת. אם גזרות חדשות, לפי מה שראו, שהם צורך הזמן, או לאיזה מקרה שקרה. כדאמרינן בפרק מרובה (פ"ב:), ובפרקא בתרא דסוטה (מ"ט:): באותה שעה אמרו: ארור אדם שיגדל

חזירים, וארור אדם שילמד את בנו חכמת יונית. וכדתנן נמי התם (שם /מסכת סוטה מ"ט/): בפולמוס של אספסינוס, גזרו על עטרות חתנים וכו'. אבל חכם אחד לא היה אוסר וגזר גזרות על כל ישראל, כי אם לבני עירו ולגבולותיה. כי האחרים אין להם לקבל גזרותיו. ומהר"ם הלוי, שהוא דר באשכנז, אם יגזור במלכות צרפת, יגזור ג"כ בכל ישראל, כיון שהוא גזר חוץ לעירו. ואף חוץ למדינתו, ואף חוץ לגלילו. וכ"ש שיש חכמים אחרים בצרפת, וביחוד מהר"ר יוחנן נר"ו! והלא בימי חכמי המשנה, כשהיה מחלוקת בין החכמים בדבר הוראה, כל אחד מהם היה מנהיג בני מקומו כפי סברתו, ואף להקל. כדאמרינן בפרק כל הבשר (קט"ז): במקומו של ר"א = רבי אליעזר, היו כורתין עצים, לעשות פחמין, לעשות ברזל. במקומו של ר"י = רבי יוסי, היו אוכלין בשר עוף בחלב. ואף אחר מכאן, כשנפסקה הלכה דלא כר' יוסי, היו מניחין אותן על מנהגן. כדאמרינן התם: לוי איקלע לבי יוסף רישבא. אייתו לקמיה, רישא דטווסא בחלבא, ולא אכל. ולא אמר להו, ולא מידי. כי אתא לקמיה דרבי, אמר ליה: מ"ט לא תשמתינהו? אמר ליה: אתריה דר' יהודה בן בתירא הוה, ואמינא: דלמא דרש להו כרבי יוסי הגלילי וכו'. וכל שכן, שאין לרב אחד: לגזור ולאסור במלכות אחרת, חוץ לממשלתו, דברים המותרין מדין התלמוד. כמו מה שגזר מהר"ם הלוי: שלא יתפוש שום רב ישיבה בצרפת, אם לא ברשות מהר"ר ישעיה. ומדין התלמוד, לא נאסר אף לאחר גזרה, אלא בתלמיד בחיי רבו, אא"כ נטל רשות מרבו. אבל מי שאין רבו חי, ואינו תלמיד ממהר"ר ישעיה, למה יגזרו עליו שיטול רשות ממנו? והא ברשות ב"ד קא עביד. דכיון דגמיר, רשותא למה ליה למשקל, כיון שאינו רבו? וגם ברשות דמצוה, ואף חובה: דכיון שהגיע להוראה, ומונע עצמו, ועוצם עיניו מלהורות, עליו הכתוב אומר: ועצומים כל הרוגיה. וכ"ש אם התלמיד נטל רשות מרבו מובהק, שרוב חכמתו ממנו, שאין לגזור עליו: שילך לארץ אחרת, ליטול רשות ממהר"ר ישעיה, ולהטריח עליו כל זה הטורח. ובשלהי פרק זה בורר (ל"א:) אסיקנא: בשנים שנתעצמו בדין. כופין אותו, ודן בעירו. אף על גב דאמר אידך: נלך במקום הועד, שהוא מקום חכמים

גדולים, יותר מעירו. אלא היכא דאמר מלוה, משום טעמא: דעבד לוח לאיש מלוה; והכא ליתא משום האי טעמא. ובעיר אחת, שומעין אפילו ללוה לדון לפני הגדול. כדאיתא בפרק זה בורר (כ"ג): כגון בי דינא דרב הונא ורב חסדא; דאמר ליה: מאי מטרחנא לך? והלא אפילו במה שחייבה תורה לכבוד הזקן: מפני שיבה תקום, והדרת פני זקן; אמרו ז"ל, בפ"ק דקדושין (ל"ב:): מנין לזקן, שלא יטריח? שנאמר: ויראת מאלהיך. ואם לקימה, שאין בה כי אם טורח מעט, צותה תורה על הזקן: שלא יטריח. איך יטריח על ת"ח שהגיעו להוראה; שיש להם, וחובה עליהם, להורות וללמד בני עירם; ללכת אל ארץ מרחקים, ליטול רשות שלא מן הדין, ושלא מן ההלכה? ונמצאת מכשילין: שלא ירצו לטרוח, וימנעו מתלמוד תורה. והרי זה כמאמר הנביא: ועל הנביאים, צויתם לאמר: לא תנבאו. ואף אם לא היתה גזרה זו, סבה למניעת התורה, אלא היתה למצוה ולגדר, והיה כח ויכולת ביד הגוזר, לגוזרה. עדיין לא היו חייבין לקיימה, כאשר אין רוב הצבור יכולין לעמוד בה. כדאמרינן בפרק אין מעמידין (ל"ו) גבי שמן: וכ"ת: דניאל גזר, ולא קבלו; ואתו תלמידי שמאי והלל, וגזרו וקבלו: א"כ מאי סהדותיה דרב? ופירש רש"י ז"ל: מאי סהדותיה דרב, דאמר: דניאל גזר עליו. דכיון דדריה לא קבילו מיניה, לאו גזרה היא, ע"כ. ובודאי, הכוונה היא משום: דגזרת שמן, היא גזרה שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה; כדאיתא התם. ומשום הכי, כל שלא רצו הצבור לקבלה, אינה כלום. כדאמרינן (שם /ע"ז ל"ו/): אין גוזרין גזרה על הצבור, אא"כ רוב הצבור יכולין לעמוד בה. כלומר: ואם גזרו, אין הצבור חייבין לנהוג בה כלל; כדאיתא התם. וכדכתב רש"י ז"ל: דלאו גזרה היא, כיון דלא קבלוה. אלא שאם קבלוה, ונהגו בה קצת העם, ופשט איסורה בקצתם, אז צריך בית דין להתירה. אבל אינה צריכה ב"ד גדול מן הראשון, כל שלא פשט איסורה בכלם או ברובם. כדאמרינן גבי שמן: שבדקו עליו, ומצאו שלא פשט אסורו ברוב ישראל, ומשום הכי, התיר אותו רבי יהודה הנשיא ובית דינו, ואע"פ שהיה ב"ד קטן בחכמה ובמנין מן הראשון שאסרוהו, דהיינו תלמידי שמאי והלל. וכן נמי בגזרה זו, היוצאת כשגגה מלפני השליט. אף היה

לו כח עליה, והיתה לתקנה ולגדר, מ"מ כיון שלא רצו הקהל' שבמלכות צרפת לקבלה, אינה גזרה. כיון שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה, ולא אפי' מיעוטם. כמו שראינו מכתב' השלוח למהר"ם הלוי על זה, אשר הגיע אלינו טופסו. ואם קצתם קבלו אותה, ונהגו בה, כיון שלא קבלוה רובם, יכול ב"ד אחר להתיר, מה שגזר ואסר מהר"ם הלוי. ואף אם אינו גדול ממנו בחכמה ובמנין. ואם יאמר מהר"ם הלוי: רוב התלמידים שבאשכנז ושבצרפת, למדו לפני, או לפני מהר"ר ישעיה. ולמדו ממנו: פרק אחד, או הלכה אחת; וצריכי' ליטול רשות: אם ממני, אם ממנו. ואני נותן רשותי למהר"ר ישעיה. גם זה אינו. שלא גזרו אלא ברבו מובהק, ר"ל שרוב חכמתו ממנו, אבל ברבו שאינו מובהק, לא. כדאמרי' בפ' הדר (ס"ג): דרבינא, סר סכינא בבבל. ואמרי' התם: משום דתלמיד חבר דרב אשי הוה. וכן נמי, רב המנונא אורי בשני דרב חסדא, משום האי טעמא נמי. ופירש תלמיד חבר: ר"ל שאין רוב חכמתו ממנו. וכ"כ הרמב"ם ז"ל (בפ"ה מהלכות ת"ת = תלמוד תורה =). וז"ל: במד"א = במה דברים אמורים =, ברבו מובהק, שלמד ממנו רוב חכמתו. אבל אם לא למד ממנו רוב חכמתו, הרי זה תלמיד חבר. ואינו חייב בכבודו בכל הדברים האלו, אבל עומד מלפניו וקורע עליו עכ"ל. ומה שפירש רש"י ז"ל: תלמיד חבר, חכם כמותו, אלא שלמד ממנו הלכה אחת או שתיים; לאו דוקא חכם כמותו ממש, בשוין. דהא ודאי, רב המנונא לא היה שוה לרב חסדא, ותלמידו ממש היה. כדאמרינן בפ"ק דקדושין (כ"ה): סבי דנזייתא לא אתו לפרקא דרב חסדא. אמר ליה לרב המנונא: זיל צנעינהו. אזל, אמר להו: מאי טעמא לא אתו רבנן לפרקא? אמרו ליה: ומאי ניתי? דבעינן מילתא מיניה, ולא פשיט לן. אמר להו: בעו מנאי דידי, ואפשוט לכו. בעו מיניה עבד, שסרסו רבו בבצים, מהו? כמומין שבגלוי דמי, או לא? לא הוה בידיה. אמרו ליה: מה שמך? המנונא. אמרו ליה לאו המנונא שמך, אלא קרנונא שמך. אתא לקמיה דרב חסדא. אמר ליה: מתני' בעו מינך. דתנן: כ"ד ראשי אברי' שבאדם וכו'. אלא תלמידו היה, ולא היה רוב חכמתו אלא מרב הונא. וכן רבינא לא היה גדול בתורה כרב אשי. הא אמרינן בפרק

הנזקין (נ"ט), וכן בפרק אחד דיני ממונות (ל"ו): דמימות רבי ועד רב אשי, לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד. ור"ל: שהיה גדול בדורו מכלם בתורה, וגדול מכלם בגדולה; כדמוכח התם. וכן נמי, רבי ירמיה בר אבא, דאמר' בפרק [תפלת השחר כ"ז]: דהוה תלמיד חבר לרב. מדקאמר ליה: מי בדלת; ולא קאמר ליה: מי בדיל מר. ודאי לא היה חכם כמותו: דרבי ירמיה בר אבא, תלמיד של רבי יוחנן, ואפילו רבי יוחנן רבו, היה שולח לרב: לקדם רבינו שבבבל; כדאיתא בפרק גיד הנשה (צ"ה:). אלא, שלא היה רבו מובהק של רבי ירמיה בר אבא. ומעתה, כל שאין רוב חכמת' ממהר"ם הלוי, ולא ממהר"ר ישעיה, אף אם למדו לפניהם איזה זמן, אינן צריכים ליטול רשות מהם, דהוו להו לגבייהו כתלמיד חבר. והא דאמר' התם (עירובין ס"ג): רבינא הוה יתיב קמי' דרב אשי. חזייה ליהו' גברא, דקא קטר חמרא בציניתא דדיקלא בשבתא. רמא ביה קלא לא אשגח ביה. אמר: ליהוי ההוא גברא בשמתא. אמר ליה: כי הא, מי מתחזיא כאפקרותא? אמר ליה: אין חכמה ואין תבונה וכו'. כל מקום שיש חלול השם, אין חולקין כבוד לרב. דמשמע טעמא: משום חה"ש =חילול השם=, הא לאו הכי, מחזי כאפקרותא. אע"ג דרבינא תלמיד חבר הוה, ההיא כבר תרגמוה המפרשים ז"ל: משום דבפניו ממש הוה. ואז מחזי כאפקרותא, אפי' בתלמיד חבר. אבל שלא בפניו אפילו תוך שלש פרסאות, מותר בתלמיד חבר. אי נמי, אפשר דתלמיד חבר מותר להורות אפילו בפניו ממש, אלא דלשמותי בפניו, הוי שררתא יתירתא. או אפשר דהכי קאמר: כה"ג בתלמיד אחר שאינו תלמיד חבר, מי מחזי כאפקרותא. ולדעת התוס' פות, אפי' תלמיד חבר תוך שלש פרסאות אסור. והוצרכו לידחק, במאי דאמרינן בריש זה בורר (כ"ג): כגון בי דינא דרב הונא ורב חסדא. דא"ל מאי מטרחנא לך? דמשמע שהם במקום א'. והוספתי להפליא, הפלא ופלא על הגזרה זו, שנאמר בה: שמי שלא יטול רשות ממהר"ר ישעיה, שהגיטין והחליצות שנעשין לפניו יהיו פסולין. ואם נעשו כהוגן וכתקון חז"ל, והם כשרים מן הדין, למה יהיו פסולין? ומה צריך נטילת רשות משום רב, בכתיבת הגט ונתינתו; וכן בחליצה? ואי משום מה שאמרו ז"ל

(קדושין ו'): כל שאינו יודע בטיב גיטין וקדושין, לא יהא לו עסק בהן. סתם ספרי דדייני, מגמר גמירי. ואפילו בגיטין הבאין ממדינת הים, שלא היו בקיאים בדקדוקי גיטין, בדורות הראשונים קודם שלמדו. אליבא דרבה דאמר: טעמא דצריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם משום: לשמה. אמרינן בגמ' (גיטין ב':): דרוב בקיאים הן. ופירש רש"י ז"ל: רוב ישראל בקיאים הן, ואין לחשדן. ואמרינן נמי התם: דאפי' לרבי מאיר: דחייש למיעוטא; הכא ליכא למיחש, דסתם ספרי דדייני מגמר גמירי. אלא דרבנן הוא דאצרוך, דלמא אשכחיה בר מאתיה, דשמיה כשמיה, שכתבו ונמלך מלגרש, כמו שפירש רש"י ז"ל. ומטעם זה, הוא שלא חשש רבה אלא משום לשמה. אבל לא לשאר דקדוקי גיטין, משום דלהא ליכא למיחש כלל: דסתם ספרי דדייני מגמר גמירי. כמ"ש זה המפרשים ז"ל. ואף בלשמה, שחששו דלמא אשכחיה בר מאתיה; אפילו הכי, משום עגונא אקילו בה רבנן: להאמין השליח, ואפילו האשה עצמה (שם / מסכת גיטין / כ"ג:). אע"ג דאין דבר שבערוה פחות משנים, כדאיתא בריש מכילתא דגיטין. ואף בלשמה, שחשש רבה: דלמא אשכחיה בר מאתיה, דשמיה כשמיה, לא קיי"ל כוותיה. אלא כרבא דאמר: לפי שאין עדים מצויין לקיימו, ולא חשש לשמה כלל, אפי' קודם שלמדו. משום דסתם ספרי דדייני מגמר גמירי, כמו שפסק הרב אלפסי ז"ל, וכל האחרונים ז"ל. והנה מהר"ם הלוי פוסל הגיטין הכשרים, על לא דבר: ואינו חושש לטעם עגונא. ולא הלך בזה, חוץ מכבודו, בעקבות חכמי התלמוד, שאמרו: אין טענת אונס בגיטין. והתירו גט, דמדאורייתא לא הוי גיטא, ושרו אשת איש לעלמא. וסמכו: על כל דמקדש, אדעתא דרבנן מקדש; משום תקנת צנועות. דזמנין דלא אניס, וסברא דאניס, ויתבא ומעגנא (כתובות ג'). ואע"ג דהתם לא מעגנא מדינא, שהרי אין לה לחוש דאניס: דרובא דאינשי לא אניסי. אלא ממדת חסידות מעגנא: והיינו דקרו להו: צנועות; ואפ"ה עשו להם חכמים תקנה, והכשירו הגט שהיה פסול מן הדין. ומהר"ם הלוי עשה בהפך! כי הגיטין והחליצות הכשרין מן הדין, פסול בלא טעם, מפני שלא נטלו רשות ממהר"ר ישעיה. והגט, הנעשה בהכשר, מי יפסלנו? ואפילו הבעל עצמו, מכיון

שנכתב הגט כתקנו, אינו יכול לבטלו, שלא לגרש בו. כדאיתא בגיטין בריש פרק השולח (ל"ב:), ובקדושין ריש פרק האומר (נ"ט:): נהי דבטליה מתורת שליח, גיטא גופא מי קא בטיל? כפי הגרסא הנכונה. וכמו שפירש רש"י ז"ל שכתב: לשליח הוא דבטליה, שלא יהא שלוחו לגרשה בגט זה. אבל הגט שהוא בעין, אינו נפסל לעולם. וכן הכריעו האחרונים ז"ל +עי' ב"י אה"ע סי' קמ"א בד"ה השולח. + ומה שאמרו: כל שאינו יודע בטיב גיטין וקדושין, לא יהא לו עסק בהן. פרש"י ז"ל: להיות דיין בדבר, שמא יתיר אסור ערוה. אבל הגט שנכתב כתקנו, למה יפסיד? וסתם ספרי דדייני, מגמר גמירי. ויש להם תקוני הגט בכל הלכותיו, כמו שסדרו להם המחברים ז"ל +ד"מ יו"ד סי' רמ"ב (אות י"ד). + ואפילו הדיין, אין לו לידע אלא הפסקים. דומיא דההיא דאמר רב הונא: הלכה כרבי יוסי. דבעינן התם בפ"ק דקדושין: אפילו לא שמיע ליה הא? אבל אין צריך שידע: כל היות התוספות, וגליוניהם, ולמירמי דיקלי, ולמזקף להו. וכמה חכמים ראינו בעינינו, מפולפלים וחריפים בהיות: דמעילי פילא בקופא דמחטא, ועל כל קוץ וקוץ אומרים תלי תלים קושיות, ותרוצין. ולפום חורפא, לא סלקא להו שמעתא אליבא דהלכתא. ואומרים על אסור: מותר; ועל מותר: אסור. וכבר אמרו בפ"ק דערובין (י"ג:): גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שאין בדורו של רבי מאיר, כמותו. ומפני מה לא קבעו הלכה כמותו? שלא עמדו חבריו על סוף דעתו, שהיה אומר על טמא: טהור; ומראה לו פנים. ועל טהור: טמא; ומראה לו פנים. וכן ב"ש במקום ב"ה, אינה משנה, אע"ג דב"ש מחדדי טפי, כדאמרינן בפ"ק דיבמות (ט"ו:). וכבר נפסקה הלכה בסוף הוריות: דסיני עדיף מעוקר הרים. וגם מאי דאמרי': כל שאינו יודע בטיב גיטין וקדושין: ר"ל, בהלכותיהן המצויות תמיד. ולא בדברים הזרים, שאינם נמצאין אלא לעתים רחוקות. והיינו דבמאי דבעי בגמרא: אפי' לא שמיע ליה הא דרב הונא? פרש"י ז"ל, כלומר: מי שכיח הא, או לא שכיח? שיהא אדם נותן גט לאשה, או קדושין ואינו מפרש, ע"כ. משמע: הא אי פשיטא לן דלא שכיח, אינו צריך. ומכל מה שנאמר, יצא לנו: שהגזרה שגזר מהר"ם הלוי, היא שלא כדין וכהלכה. כבודו במקומו מונח, ואין

לחוש לה! אלא שתלמידיו ותלמידי מהר"ר ישעיה, אותם, שרוב חכמתם מהם, אין להם: להורות, ולקבוע מדרש, ולתפוש ישיבה; אא"כ נטלו רשות ממנו. כמו שהוא מן הדין. ואפשר: שעל אלה לבד, נתכוין מהר"ם הלוי. שחזקה על אדם גדול כמוהו, שלא יצא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן. ואף אם הוסיף, וגזר בגזרת נחש =נדוי, חרם, שמתא=, סמך לו על מ"ש בירושלמי דמ"ק: הדא אמרה: העושה דבר שלא כשור', צריך נדוי. אך הפריז מדותיו לומר: שגיטיו וחליצותיו פסולין. ובזה חתרנו למצוא לו פתח או טעם נכון; כי חפצנו צדקו; ולא מצאנו.

ועתה, נבא בזה מצד אחר, ונאמר: אף אם היה ביד מהר"ם הלוי, למנות שר ושופט, רב ודיין, על קהלות צרפת: לדון ולהורות על כל הקהלות, בין דם לדם, בין דין לדין. ועל פיו יהיה כל ריב וכל נגע. ובחר עתה במהר"ר ישעיה, ומינה אותו עליהם, ולהסיר מהר"ר יוחנן מן השררה ההיא, שהחזיק בה גם, בזה עשה שלא כהלכה מכמה טעמים.

ראשונה: שאפילו לא החזיק בה מהר"ר יוחנן, אלא שעתה היה תחלת המנוי, היה ראוי למנות, להיות נוהג בשררה ההיא: מהר"ר יוחנן. לפי שאביו, מהר"ר מתתיה נ"ע, נהג בה כבר ברצון הקהלות, ובהורמנא דמלכא, וכי היה גדול בכל המלכות ההוא, בחכמה ובמנין. ומן הדין, בנו קם תחתיו. כדגרסי' בספרי (סדר שופטים סי' קס"ב): הוא ובניו: שאם מת הוא, בנו עומד תחתיו. ואין לי אלא זה בלבד, מנין לכל פרנסי ישראל: שבניהם עומדים תחתיהם? תלמוד לומר: בקרב ישראל; כל שהוא בקרב ישראל, בנו עומד תחתיו. וכן אמרו בתורת כהנים (סדר צו פרשה ב' פרק חמישי) גבי כהן גדול, שנאמר בו: ואשר ימלא את ידו לכהן תחת אביו. ואפילו אם היה אחר גדול ממנו בחכמה, בנו קודם. כדאמרינן בפרק הנושא (ק"ג:): שמעון בני חכם, גמליאל בני נשיא. מאי קאמר? הכי קאמר: אע"פ ששמעון בני חכם, גמליאל בני נשיא. כדאמרינן התם: דר' גמליאל, לא היה ממלא מקום

אבותיו בחכמה, ר"ל: ששמעון אחיו היה בה, גדול ממנו. אבל ביראת חטא, ממלא מקום אבותיו היה. ואם אין ממנין נשיא, הבן קטן, אע"פ שהוא גדול בחכמה מן הבכור, כל שהבכור ממלא מקום אבותיו ביראת חטא, כ"ש שאין ממנין אחר שאינו בנו, אע"פ שהוא גדול בחכמה. ולזה, אם יאמר הר"ר ישעיה: אני גדול מהר"ר יוחנן בחכמה; אעפ"כ אין ממנין אותו. שכבר נודע ומפורסם לכל, שמהר"ר יוחנן ממלא מקום אבותיו ביראת חטא. וכן העידו עליו הקהלות ההם. אף כי חכמתו עמדה לו, ומצאה כביר ידו, וקבע ישיבות והרבה גבולו בתלמידים. ואם יאמר אליו מהר"ר ישעיה: בהדי דידי קא מנצית? דאי חס ושלום, נשתכחה תורה מישראל, מהדרנא לה מפילפולי. יוכל להשיב אליו, מהר"ר יוחנן: בהדי דידי קא מנצית? דאנא עבידנא דלא משתכחא תורה מישראל. וכבר שמעין מההיא סוגיא, שהיה לו לרבי למנות לר' חייא בראש, אע"ג דרבי חנינא, חריף טפי. אי לאו משום דסבר: לא אפגריה. וכתב הרמב"ם ז"ל (פ"א מהלכות מלכים), וז"ל: הניח בן קטן, משמרין לו המלוכה עד שיגדל, כמו שעשה יהוידע ליואש. וכל הקודם בנחלה, קודם לירושת המלוכה: והבן הגדול, קודם לקטן ממנו. ולא המלכות בלבד, אלא כל השררות והמנויין שבישראל, ירושה לבנו ולבן בנו לעולם. והוא, שיהיה הבן ממלא מקום אבותיו בחכמה וביראת חטא. היה ממלא ביראה, אע"פ שאינו ממלא בחכמה, מעמידין אותו במקום אביו, ומלמדין אותו. וכל מי שאין בו יראת שמים, אע"פ שחכמתו מרובה, אין ממנין אותו למנוי מן המנויין שבישראל, עכ"ל +עי' הוריות יא:, וברש"י שם ד"ה ממלכתו. + וכן הוא בתוס' פתא דשקלים (פ"ב הט"ו): שכל הקודם בנחלה, קודם לשררה, ובלבד שינהג מנהג אבותיו +עי' שו"ע או"ח סי' נ"ג סעי' כ"ה, ובמג"א שם ס"ק ל"ג+.

שנית: שאף אם לא היה מהר"ר יוחנן בא בטענת אביו, והיה ראוי מהר"ר ישעיה להיות קודם להתמנות, מ"מ כיון שכבר היה נוהג בשררה ההיא, שקבלה מעצמו, והחזיק בה, זכה בה. מדגרסי' בירושלמי דהוריות (פ"ג ה"ה): דבי הושעיא ודבי בר פזי הוי עלין

ושאלין בשלמיה דנשיא כל יומא. והוה אלין דבי הושעיא עלין קדמאי,
ונפקין קדמאי. אזלין אנון דבר פזי, ואתחתנון בנשיאותא. אתון, בעיין
מיעל קדמאי. אתון, ושאלון לר' אמאי. אמר להון ר' אמאי: והקמות את
המשכן כמשפטו. וכי יש משפט לעצים, אלא קרש שזכה לינתן בצפון,
ינתן בצפון. בדרום, ינתן בדרום. ותו אמרינן: תרתין זרעייתא בצפרי:
בולטייא וסגנייא. והוון בולטייא, אזלין ושאלין בשלמא דנשיא בכל יום.
ועלין קדמאי. והוון סגניא, עיילין ונפקין בתריהון. אזלין סגניא, וזכון
באורי', ואתו למיעל קדמוי דבולטייא. אתשאל לרבנן. על רבי, ודרשה
כבי מדרשא: אפי' ממזר ת"ח, קודם לכ"ג עם הארץ. שמעינן מיהא:
שמי שהחזיק, אפי' מעצמו, באיזו שררה או דין קדימה, אין נוטלין
אותה ממנו, לתתה לאחר גדול ממנו, מכיון שכבר זכה בה. אלא א"כ,
הוא עם הארץ, והאחר ת"ח. אבל כל שהמחזיק בה ת"ח, אין מסלקין
אותו, אע"פ שהבא לנוטלה, גדול ממנו. וכבר מנו רז"ל: את בן
בתירא, בג' ענותנין, בפ' השוכר את הפועלי' (פ"ה), מפני מה שעשו
להלל, שהושיבוהו בראש. ומנוהו נשיא עליהם, אע"פ שהיה גדול
מהם בתורה, וקא אתי מזרעא דדוד. אלא כיון שזכה בן בתירא לישב
בראש, ולהיות נשיא, לא היה לו להסלק, אלא מפני ענותנות גדולה
שהיתה בו, ורצה להסתלק מעצמו. וכבר העיד רבינו הקדוש על עצמו:
שכל דבר ענוה היה הוא עושה, אבל לא היה עושה: מה שעשו בני
בתירא לזקנו, ליתן כבודם לאחר. כמוזכר בירושלמי דכתובות פ'
הנושא (/פי"ב/ ה"ג). כי אע"פ שהחכמים, ראוי להם לברוח מן
השררה, אבל כשנתמנו בה, היו מקפידין שלא להסתלק ממנה.
כדאמרינן בפ' בתרא דמנחות (קט:): א"ר יהושע בן פרחיה: בתחלה
כל האומר: עלה לה; אני כופתו ומניחו לפני ארי. עכשיו, האומר: לירד
ממנה; אני מטיל עליו, קומקו' של חמין + ד"מ יו"ד סי' רמ"ה אות ז',
רמ"א שם סעי' כ"ב. ועי' שו"ע או"ח סי' קנ"ג סעי' י"ז בחי' דושי
רע"א שם+.

שלישית: שכבר נתמנה מהר"ר יוחנן בשררה זו, בהסכמת קהלות
צרפת, וקבלוהו עליהם. ומעתה, אין מורידין אותו. דמעלין בקדש, ואין

מורידין +רמ"א שם /יו"ד סי' רמ"ה סעי' כ"ב/+. כדאמרינן בפ' תפלת השחר (כח), בעובדא דר"ג =דרבן גמליאל= עם רבי יהושע: כשרצו למנות ראב"ע =רבי אליעזר בן עזריה=, ונמלך באשתו. ואמרה ליה: קא מעברין לך. אמר לה: גמירי: מעלין בקדש, ולא מורידין. והתם נמי, לא העבירו את ר"ג, אע"פ שצער לר"י =לרבי יהושע=, שהיה גדול החכמים, עד שצערו שלש פעמים. כדאיתא התם: אמרי: עד כמה נצעריה וניזיל? בראש השנה אשתקד, צעריה. בבכורות, במעשה דרבי צדוק צעריה. הכא נמי צעריה. תא ונעבריה. ואעפ"כ, כשנתפייס ר' יהושע, החזירוהו. דמאן דלביש מדא. ומזה, בן מזה, יזה. מ"מ, כיון שראב"ע נתמנה בהסכמתם, לא הורידוהו לגמרי: דמעלין בקדש ולא מורידין; כדאיתא התם. וכן נמי בפ' בתרא דמנחות (קט:), בעובדא דחוניו ושמעי בני שמעון הצדיק. אמרי: שאין מורידין מגדולתו מי שנתמנה בה. כדאמרינן התם: וכששמעו חכמים בדבר, אמרו: ומה זה, שלא ירד לה, כך; היורד לה, על אחת כמה וכמה! ופירש רש"י ז"ל, על אחת כמה וכמה שאין מורידין אותו: שלא יקלקל עצמו. וצא ולמד, מרבינו הקדוש: דמשום כבודו דרבה בר בר חנה, שירד ראשון לבבל, ונתן לו רשות אף להתיר בכורות. לא רצה לתת רשות לרב, להתיר בכורות. אלא אמר: יורה יורה, ידין ידין, יתיר בכורות אל יתיר. אע"ג דחכים טובא, ובקי במומי טובא. אלא כדי לחלוק כבוד לרבב"ח =לרבה בר בר חנה=, שירד ראשון, שיהיה יתר מרב במעלה זו של התר בכורות, כדאיתא בפ"ק דסנהדרין (ה) +זהו כלשון ב' שברש"י שם וכפי מה שהגיה ר"ן ז"ל המובא בתוס' שם, ועי' בירושלמי פסחים (פ"ו ה"א) דמבואר שם להדיא כלשון ב' רק דשם הגי' ר"י בן קבסוי+

רביעית: שנתמנה בהורמנא דמלכא, ודינא דמלכותא דינא. ואפי' שטרות העולות בערכאות של עובדי ככבים, הן כשרים מטעם: דינא דמלכותא. כ"ש שאם מנה המלך במלכותו: דיין ישראל שידין בין איש לחברו, והוא מומחה, ובקי בדינין, שדיניו דין. ויכול לכופ בעלי דינין, לדון לפניו. כדאמרינן בגמרא (סנהדרין שם /ה/): פשיטא, מהכא

להתם מהני, דהכא: שבט; והתם: מחוקק? דתניא: לא יסור שבט מיהודה; אלו ראשי גליות שבבבל, שרודין את ישראל בשבט. ומחוקק מבין רגליו; אלו בני בניו של הלל, שמלמדין תורה ברבים. ופירש רש"י ז"ל שרודין; שיש להם כח ורשות מאת מלכי פרס, ע"כ. ואע"פ שנשיאי ארץ ישראל גדולים בתורה יותר. ועוד, שהם סמוכין, ובני בבל כייפי להו, במלתא דאסורא. ויש להם ללכת במנהגם, כחומרי מקום שיצא משם, כדאמרינן בפ' מקום שנהגו (נא). אבל מארץ ישראל לבבל, כיון דאנן כייפינן להו, עבדינן כוותייהו. אפ"ה, בענין נטילת רשות, דדבר של ממון הוא, ראש הגולה שבבבל עדיף מנשיא שבארץ ישראל. שהנשיא מצד התורה, אין לו לתת רשות, רק בארץ ישראל ובעיירות הסמוכות לה. וראש הגולה שבבבל, יש לו לתת רשות בבבל ובארץ ישראל. וזהו: מפני הכח שיש לראש גולה, ממלך פרס, שהיה מוליך בכל הארץ ההיא. ולזה, הוא שליט גם על הנשיא. כדאמרי' בפ' בתרא דהוריות (יא:): בעא מיניה רבי, מרבי חייא: כגון אני, מה אני בשעיר? כלומר: נשיאות דידי, מי הוה נשיאות מעליא? דאלו הוינא בזמן שבית המקדש קיים, מייתינא שעיר, או לא? אמר ליה: הרי צרתך בבבל. כדתניא: לא יסור שבט מיהודה: אלו ראשי גליות שבבבל. ופירש רש"י ז"ל: הרי ראש גולה שבבבל, דהוי על גבך. ובעינן: שאין על גביו, אלא ה' אלהיו. וכן הוא מלך צרפת היום במלכותו, ושאר המלכים במלכותם, כמו מלך פרס בימים ההם, בארצות ההם. והרשב"א ז"ל כתב בתשובה: דכל שלטון, הממונה ומושל במקומו, דינו דין: והוא בעירו, בכלל: דינא דמלכותא; כל שעשה כחקי מקומו. ובודאי, מחקי המלוכה הוא, למלכי האומות למנות שופטים בארץ. ואיברא, שאין לאדם ליטול רשות מן המלך, שלא ברצון הקהלות. ומי שעושה כן, הוא מצער את הצבור, ועתיד ליתן את הדין +ב"י ח"מ סי' ג' מחו' א. + וכל שכן, אם אינו ראוי לדון: מפני שאינו יודע, או מפני שאינו הגון. שזה, אין רשות מועלת לו כלום: ואפילו נתן לו רשות, הראש גולה או הנשיא. כמו שכתב הרמב"ם ז"ל (פרק רביעי מהלכות סנהדרין) וז"ל: מי שאינו ראוי לדון: מפני שאינו יודע, או מפני שאינו הגון; ועבר ראש גלות, ונתן לו

רשות, או שטעו ב"ד ונתנו לו רשות, אין הרשות מועלת לו כלום, עד שיהיה ראוי! שהמקדש בעל מום למזבח, אין קדושה חלה עליו, ע"כ. ועוד כתב /הרמב"ם בהל' סנהדרין/ (בפ' ו') וז"ל: אבל מי שאינו מומחה, ולא קבלו אותו בעלי דינין, אע"פ שנטל רשות, הרי זה בכלל בעלי זרוע, ואינו בכלל הדיינין. לפיכך, אין דינו דין: בין טעה, בין לא טעה. וכל אחד מבעלי דינין, אם רצה: חוזר ודן בפני ב"ד, ע"כ. וכבר אמרו חז"ל (סנהדרין ז'): שהמעמיד על הצבור דין שאינו הגון, כאלו נטע אשרה. וכן אם מעמיד דין שאינו יודע ובקי בחכמת התורה, הרי זה עובר בלא תעשה. דדרשינן בספרי (סדר דברים סי' י"ז) לא תכירו פנים במשפט: זה הממונה להושיב דיינין. שמא תאמר: איש פלוני נאה, אושיבנו דין. איש פלוני גבור, אושיבנו דין. איש פלוני קרובי, אושיבנו דין. איש פלוני יודע בכל לשון, אושיבנו דין. איש פלוני הלוני ממון, אושיבנו דין. נמצא מזכה את החייב, ומחייב את הזכאי. לא מפני שהוא רשע, אלא מפני שאינו יודע. ומעלה עליו הכתוב: כאלו הכיר פנים בדין. וכן אמרו בפרק קמא דסנהדרין (שם /ז':/): אלהי כסף ואלהי זהב, לא תעשו לכם. אמר רב אשי: אלוה הבא בשביל כסף, ואלוה הבא בשביל זהב, לא תעשו. ופירש"י: דין שהעמידוהו ע"י שנתן ממון למלך. והוי כההיא דאמרי' התם: דבי נשיאה, אוקימו בי דינא בתרקבא דדינרי, ולא גמיר. אמרו ליה, ליהודה בר נחמני, מתורגמניה דריש לקיש: קום עליה באמורא. גחין עליה, לא אמר ליה ולא מידי. פתח ואמר: הוי אומר: לעץ הקיצה וכו'. ואמרינן נמי התם: עתיד הקב"ה ליפרע ממעמידו, שנאמר: וה' בהיכל קדשו. והרמב"ם ז"ל פירש: אלוה הבא בשביל כסף וזהב: זה דין שמנוהו בשביל עשרו בלבד. ובדבר זה, שמענו שמקילים בארצות ההם, שיש מן הרבנים, שנותנין רשות לדון ולהורות, לתלמיד שלא הגיע להוראה, לאחת מן הסבות הנזכרות. וסמכא ליה בשמא, לקרותו רב, משום דסביר, אע"ג דלא גמיר. ומ"מ מהר"ר יוחנן, נתמנה מן המלך ברצון הקהלו', וכלם חפצים ושמחים בגדולתו, לפי שראינו מטופס הכתב, ששלחו למהר"ם הלוי. ובכגון זה, הורמנות' דמלכא, מלתא רבתי היא. ומש"כ בספר חושן משפט (סי' ג'): שעתה, בזמן הזה, שאין לנו

ריש גלותא ולא נשיא, אין נטילת רשות מן המלך מועיל. דדוקא הנהו, דנפקי לן מקרא: דלא יסור שבט. אפשר, דהיינו דוקא למי שאינו מומחה, דהיינו: דגמיר ולא סביר. דריש גלותא או הנשיא, יכולין לתת לו רשות, כיון דגמיר, כמ"ש שם. ולא המלך, כיון דלא סביר, אבל במומחה, דגמיר וסביר, שמן הדין, יכול לדון ביחידי בלא רשות, כדמסיק בריש מכלתין /מסכת סנהדרין/ (ה). רשות המלך מועיל לו, להפטר מן הטעות, ולא גרע מריש גלותא, דאתי מחמתיה +ב"י ח"מ סי' ג' מחו' א'. + ומ"מ בספר ההוא כתוב בסוף דבריו ומיהו אע"פ שאין מועיל רשות המלך כיון שמקבלין אותו הקהל על פי כתב המלך יכול לדון.